

‘A CIELO ABIERTO’: INTERVENCIONS DE BETINA GANIM, SÒCIA DE LA SEU BARCELONA DE L’ELP-CATALUNYA I MÓNICA UNTERBERGER, MEMBRE DE L’ELP MADRID

El 17 d'abril de 2015 va tenir lloc a Palma, en el Col·legi Oficial de Psicòlegs de les Illes Balears, la projecció del film de Mariana Otero: “A cielo abierto”, esdeveniment dirigit a professionals i públic en general, i que va ser afavorit per la Seu Madrid de l’ELP.

L'activitat fou coordinada per Mónica Unterberger, psicoanalista, membre de l’ELP i de l'Associació Mundial de Psicoanàlisi, membre de la Comisión del Espacio Madrileño de Psicoanálisis con niños i docent del Nucep Madrid; i per Betina Ganim, psicoanalista a Palma, sòcia de la Seu Barcelona de l’ELP-Catalunya.

Presentació: Betina Ganim

La idea de presentar aquesta pel·lícula sorgeix del desig de mostrar i conversar sobre aquesta joia del cinema documental, que ensenya molt, no només sobre certes patologies, sobre l'estructural en joc, sinó sobre el sofriment subjectiu i la manera particular d'abordar-ho en una institució anomenada Le Courtil, a Leers-Nord, la frontera entre França i Bèlgica.

Abans de passar-li la paraula a Mónica, vaig voler destacar el fet que és la primera vegada que es permet entrar amb un càmera, compartint i capturant escenes del dia a dia d'una institució d'aquestes característiques. Una tasca que no va ser ràpida ni fàcil.

Mariana Otero, cineasta francesa, ens revela en diverses entrevistes i en el prefaci del llibre que duu el mateix títol -i que recoman- quin era el seu desig inicial quan va decidir emprendre tal aventura. Ella volia fer un film amb persones que tenien una relació "radicalment diferent" amb el món, amb el llenguatge i amb el cos; persones a les quals comunament se'ls anomena “discapacitats mentals”, “bojos”, “anormals”...

Més enllà dels noms, de les etiquetes possibles, el seu desig tenia a veure amb donar-los la paraula, i posar en escena la seva manera particular, pròpia, de veure el món.

Després de visitar diversos llocs, arriba a Le Courtil. Em sembla interessant rescatar que no es tractava per a ella de quedar-se en una posició de contemplació fascinada davant la bogeria, sinó d'adonar que la bogeria tenia alguna cosa per ensenyar.

És així que va haver d'alliberar-se de certs prejudicis sobre la seva manera de veure el món i el cos, sobre la seva manera de dir “jo”, “ell” o “tu”... Va haver de despullar-se de la seva manera de percebre el temps i l'espai.

I també, alguna cosa que deix per al col·loqui, va haver d'alliberar-se principalment del prejudici que ella tenia sobre el paper del discurs psicoanalític que circulava en la institució. És que ella pensava que asseien als nins en una cadira i se'ls preguntava sobre el pare i la mare... Bé, és un prejudici que circula en diversos àmbits, i que pens que la pel·lícula desmitifica molt bé.

Però amb què es va trobar la directora d'aquest film? Que allí no parlaven de “discapacitats mentals”, com en altres institucions... Allí li digueren que aquests nins tenien una altra estructura -diferent a la nostra. Que cada nin tenia una llengua privada -a diferència de nosaltres que tenim una llengua comuna.

La sorpresa per a ella va ser que allí no s'abordava a aquests nins des del costat del “dèficit” o del “manco”, sinó des de la seva singularitat.

“A cielo abierto” (*À ciel ouvert*), al meu entendre, mostra fonamentalment l'ètica que subjau a les intervencions que fan els operadors de l'equip de treball de Le Courtil. En aquest punt, i abans de ficar-

nos en la pel·lícula, li don la paraula a Mónica que ens posarà en clima amb una sèrie de punts que serviran per al col·loqui posterior.

Introducció. Per Mónica Unterberger

Mónica Unterberger sosté en la seva introducció que el títol *À ciel ouvert* ('A cielo abierto') no és capritxós; que al costat de la fórmula que presenta la pel·lícula: "cada nin és un enigma", es poden considerar com dues introduccions al que és més propi d'aquesta institució. Són dues fórmules que ens orienten respecte a la concepció del nin en tant subjecte de ple dret.

Le Courtil és una institució que funciona fa 30 anys, al llarg dels quals s'ha anat transformant segons el debat en el camp de la psicoanàlisi. Està dirigida per Bernard Seynhaeve i Alexander Stevens, tots dos psiquiatres orientats per la psicoanàlisi de J. Lacan.

Quina classe d'institució trobem a Le Courtil?

No es tracta d'un *laissez-faire*; no un autoritarisme; no una reeducació; no un protocol per a tots per igual.

Sí hi ha atenció al que succeeix; sí una manera comuna a cada un dels operadors per tractar el que succeeix i, singular per a cada nin. Sí hi ha un ordre, principis que funcionen, en lloc d'un judici previ sobre cada nin que acullen.

És curiós que sostinguin que no es tracta de ser amable per al nin, sinó d'acompanyar-lo en el més propi que tenguí. Es tracta de descobrir el que és més singular, descobrir la seva invenció. Deconstruir els ideals educatius, l'ideal de ser estimat pels nins. D'aquests principis parteixen.

La seva tasca es defineix com una "pràctica entre varis". Acullen i s'ocupen de nins amb gran dificultat psíquica. No prescriuen medicaments, encara que allí hi ha psiquiatres; no educa encara que allí hi ha pedagogs, no analitza, encara que allí hi ha psicoanalistes. Si fan falta "especialistes", cal trobar-los a fora. No és una clínica pluridisciplinària com a institució, ni s'és tractat en la dimensió terapèutica, sinó que quan això succeeix, és per afegiment.

El que hi ha és la concepció del subjecte definit per la psicoanàlisi. Hi ha la institució i hi ha en la institució, el discurs analític.

Però aquesta és una pel·lícula no sobre Le Courtil, sinó a Le Courtil. Abans de filmar, la directora es queda un temps entre els nins, amb els operadors, en el treball comú de la supervisió, de conversa sobre cada estudi de cas. Només després de captar com funciona aquesta institució i amb l'acceptació de l'equip, comença a filmar.

Aquí, l'atenció està dirigida a la demanda, al fet que se l'escolti -no al fet que se la respongui. La idea que funciona com a base és "no diagnosticar" perquè això voldria dir que "hi ha una solució tipus per tots i, més aviat, són tots diferents". Per això, com expliquen, aquesta institució va ser inventada amb la idea d'allotjar "la invenció" no la malaltia.

Quines són algunes de les hipòtesis de les quals parteix aquesta manera de concebre el malestar i, per tant, la manera de tractar els comportaments de cadascun dels nins?

El que ensenya aquest documental -conclou Mónica- és com es pot tractar a un nen que no disposa de la llengua com tothom i no obstant això, no és tractat a partir del concepte de dèficit.

Després de veure la pel·lícula, el col·loqui es va basar fonamentalment en l'emotivitat que transmetia el film en els assistents, i la sorpresa suscitada per la novetat de l'abordatge del sofriment d'aquests nins. Es va preguntar llavors sobre la possibilitat de traslladar aquest tipus de treball a subjectes adults, i es va obrir la pregunta per la viabilitat d'aquest tipus de centres, d'institucions, en altres llocs del món.

Es va parlar sobre els diferents tallers, la funció d'aquests tallers, que tenen la seva base en la lògica de com l'art opera estabilitzant, ordenant; que la pel·lícula mostra molt bé com quan es produeix aquest treball, hi ha un apaivagament de certs fenòmens que envaeixen al subjecte.

Es va plantejar també la qüestió de la angoixa dels operadors, del seu no saber, i de la invenció necessària en el quotidià.

Que l'analista estigui fora de la institució té la seva lògica; perquè en l'experiència analítica ocorren moltes coses, i aquí es tracta més aviat de constituir un altre lloc que funcioni com un acompanyament; alguna cosa que difereix de l'asimetria necessària perquè una experiència analítica com tal es constitueixi. Però això no significa que no pugui operar-se, que no es pugui intervenir tenint com a brúixola el discurs psicoanalític.

El psiquiatre també queda per fora. I els operadors es limiten a administrar la medicació... I així les coses funcionen.

Es va conversar principalment sobre el que cadascun pot trobar com a singular; però per obtenir aquest saber, primer, lògicament cal construir-ho. D'aquí Les "formuletes" que usa cadascun, i del que adona molt bé aquesta pel·lícula.

Betina Ganim
Psicòloga col·legiada B-02215